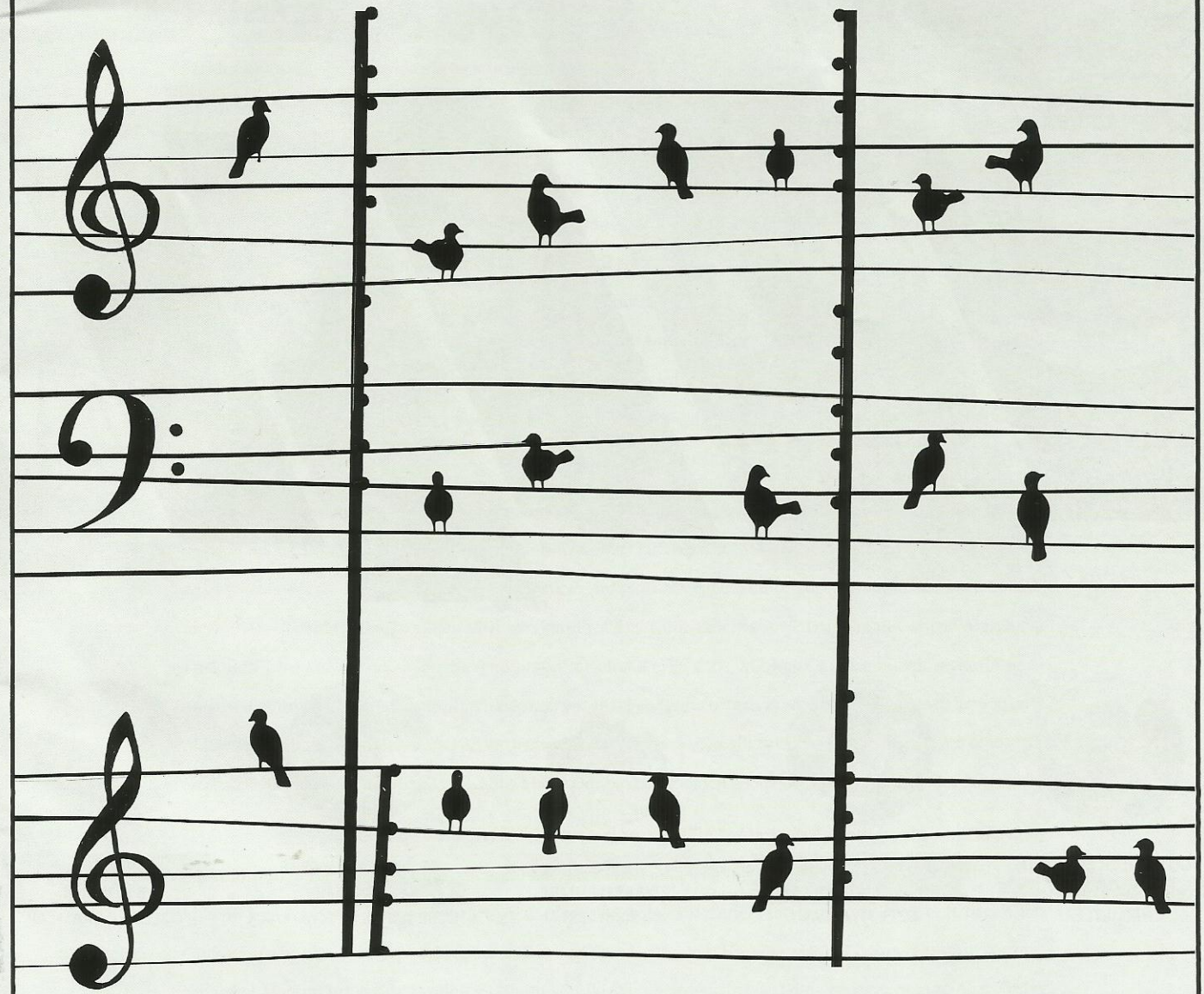Perspektif

Haziran 2019 | Yıl: 25 | Sayı: 282

DOSYA

AVRUPA'DA GÖÇ VE MÜZİK

9 772195 547004 06

Perspektif

İslam Toplumu Millî Görüş
Aylık Haber-Yorum Dergisi
Juni 2019 • Haziran 2019 | Jg. / Yıl: 25 | Nr. / Sayı: 282

Herausgeber/Yayıncı
Für die IGMG - Islamische Gemeinschaft Millî Görüş e.V. (Amtsgericht Köln, VR 17018) das Generalsekretariat / İslam Toplumu Millî Görüş adına Genel Sekreterlik

Vertreten durch den Vorstand/Yönetim Adına
Kemal Ergün, Vorsitzender/Genel Başkan
Bekir Altaş, Generalsekretär/Genel Sekreter
Hakkı Çiftçi, stellv. Vorsitzender/Genel Başkan Yardımcısı

Chefredakteur/Genel Yayın Yönetmen
Bekir Altaş (V. i. S. d. P.)

Editoren/Editörler
Ali Mete, Elif Zehra Kandemir

Redaktion/Redaksiyon
Ferhan Köseoğlu, Mehmet Kandemir, Meltem Kural, Yasemin Yıldız, Feyza Akdemir, Kübra Zorlu, Hatice Çevik

T +49 221 942240-240 • F +49 221 942240-201
info@perspektif.eu • redaktion@perspektif.eu

Druck/Baskı
Im Auftrag der IGMG durch PLURAL Publications GmbH erstellt./ IGMG adına PLURAL Publications GmbH tarafından hazırlanmıştır.

Colonia-Allee 3 • D-51067 Köln • T +49 221 942240-260 • F +49 221 942240-201

Die Verantwortung für die Artikel liegt bei den Autoren. / Yayımlanan yazıların sorumlulukları yazarlarına aittir.

Anzeigenservice/İlan Servisi
T +49 221 942240-152 • F +49 221 942240-201
ilan@perspektif.eu

Abonnement/Abonelik
IGMG Mitgliederbetreuung/IGMG Üyelik Hizmetleri: Colonia-Allee 3 • D-51067 Köln
T +49 221 942240-417 • F +49 221 942240-201
abone@perspektif.eu

Jahresabonnement/Yıllık Abone Ücret
40,- € | Für Vereinsmitglieder der IGMG kostenlos./IGMG Genel Merkez üyelerine ücretsizdir.

Auflage/Tiraj: 12.500 | ISSN: 2195 5476

perspektifeu

plural publications

GÜNDEM 08 "Devlet Müslüman Karşıtı Irkçılığa Karşı Daha Fazla Önlem Almalı"

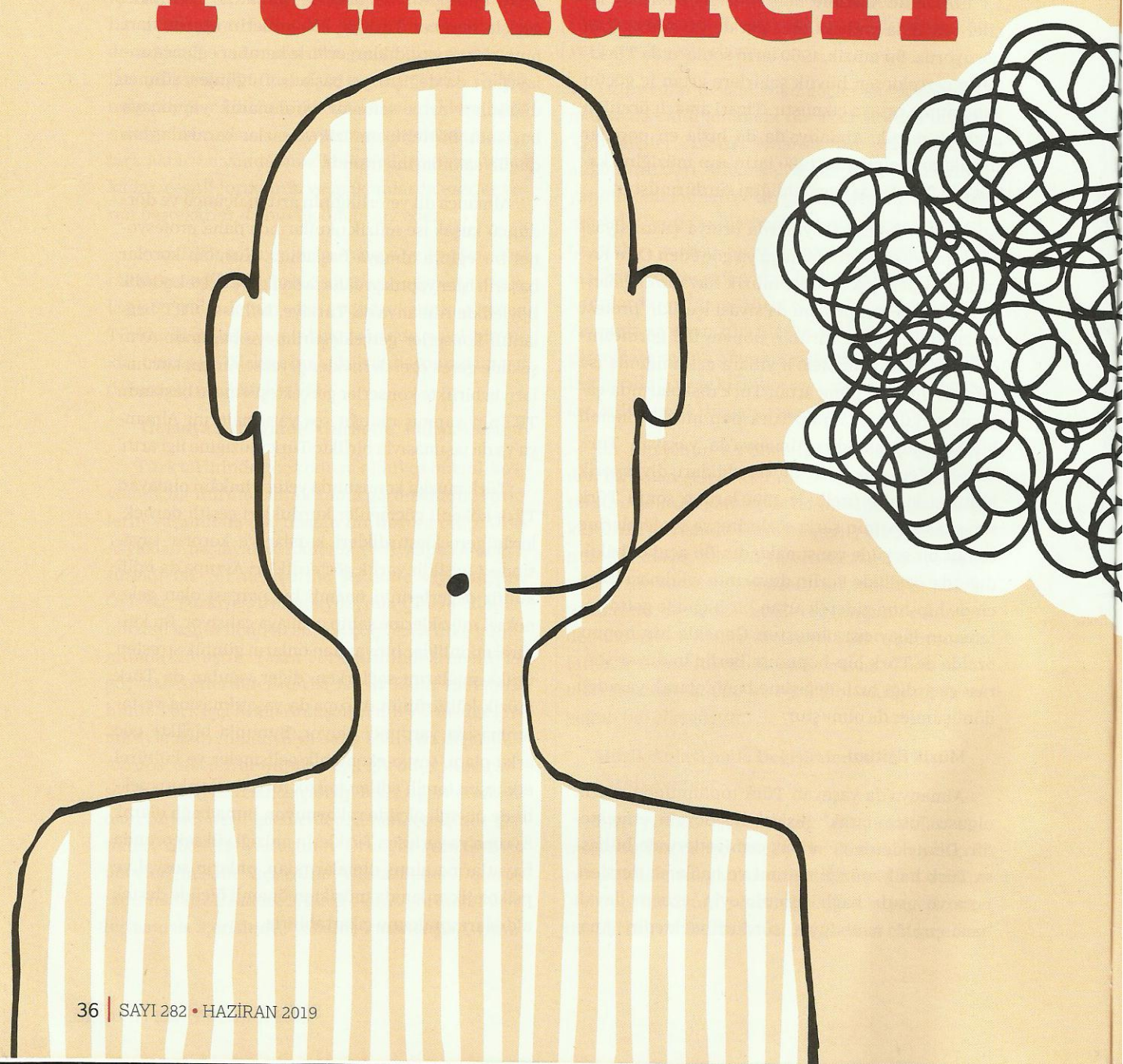
DOSYA 28 Bu Şarkılar Benim Vatanım

32 DOSYA "Gurbette" Müzik Yaşamı

36 DOSYA Bir Kod Kaydırma Alanı Olarak Alamanya Türküleri

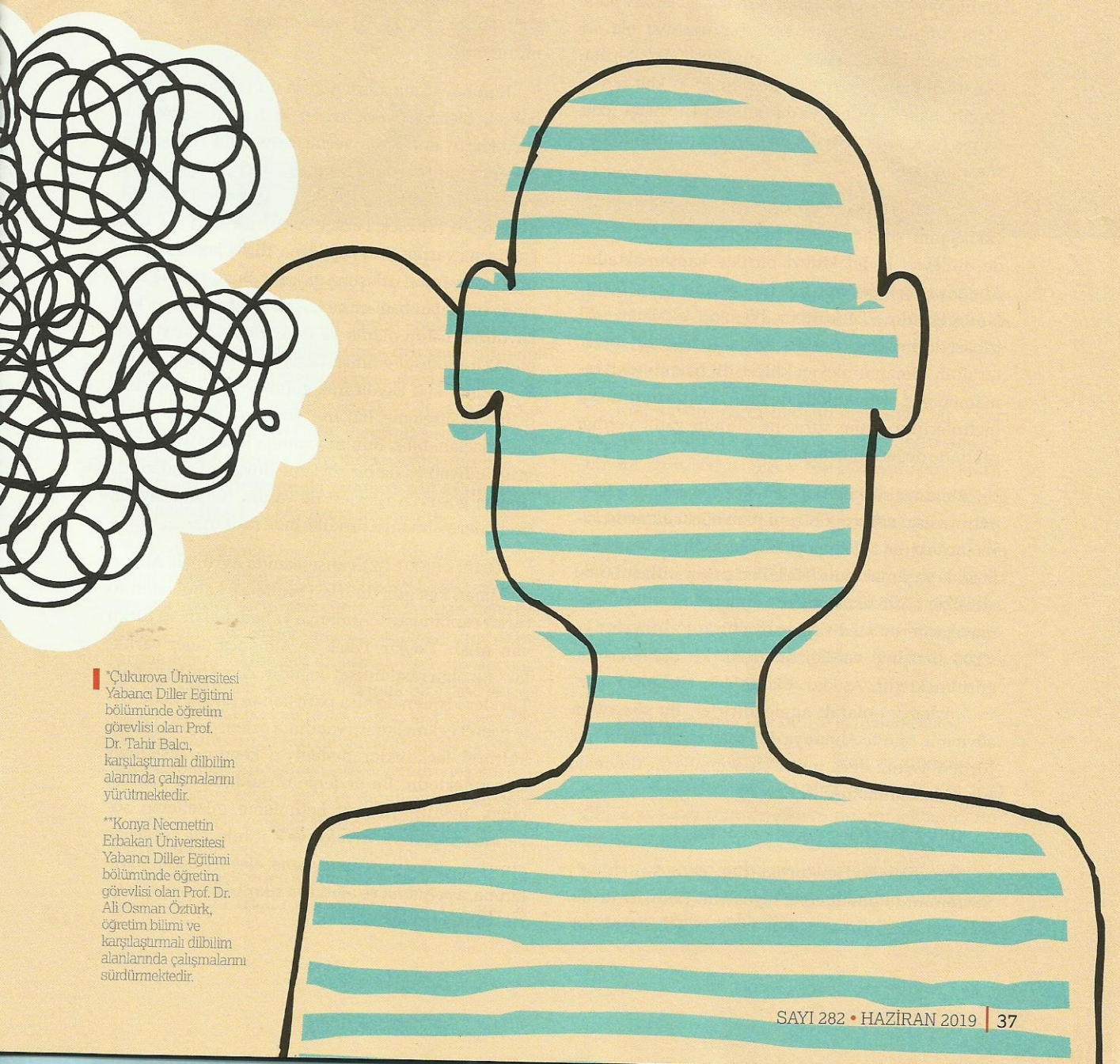
Bir Kod Kaydırma Alanı Olarak

Alamanya Türküleri

İkidilli bir kişinin iletişim esnasında bir dilden diğer bir dile geçiş yapması kod kaydırma yahut düzenek değiştirme olarak tanımlanıyor. Bu durum yalnızca gündelik konuşmalarda değil; halk müziğinin en önemli yapı taşı olan türkülerde de görülmekte. Özellikle de "Alamanya" türkülerinde.

* Tahir Balcı
** Ali Osman Öztürk

*Çukurova Üniversitesi Yabancı Diller Eğitimi bölümünde öğretim görevlisi olan Prof. Dr. Tahir Balcı, karşılaştırmalı dilbilim alanında çalışmalarını yürütmektedir.

**Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Yabancı Diller Eğitimi bölümünde öğretim görevlisi olan Prof. Dr. Ali Osman Öztürk, öğretim bilimi ve karşılaştırmalı dilbilim alanlarında çalışmalarını sürdürmektedir.

Almanya türküleri deyince, her ne sebeple olursa olsun Almanya'ya göçen ve orada yaşayan insanları anlatan, çoğunlukla da onlar tarafından oluşturulan ve bir ezgi eşliğinde söylenen Almanya temalı halk müziği ürünlerini düşünürüz. Bir sözlü edebiyat ürünü olması sebebiyle klasik Türk müziğine ait türkülerde söz yazarları ve besteleyen kişi anonimdir. Diğer taraftan daha çok modern Türk halk müziği dönemine ait olan "Alamanya" türkülerinde ise zaman zaman anonimlik var olmakla birlikte bu türkülerde çoğunlukla söz ve bestenin kim tarafından hazırlandığı bilinmektedir. Bu açıdan söz yazarları halk edebiyatının âşıklar kolunun bir uzantısı olarak ortaya çıkmışlardır. Âşık Mahzunî Şerif, Âşık Murat Çobanoğlu gibi Türkiye'de de bilinen âşıklar olduğu gibi, sadece Almanya'da tanınan Gurbetçi Rıza Taner, Âşık Metin Türköz bu halk ozanlarından bazılarıdır.

Alamanya nitelemesi bu türkülere tematik bir yaklaşımın sonucu olup, hem halk ozanını hem de dinleyici hedef kitleyi birlikte kapsamaktadır. Almanya türkülerinde ağırlıklı olarak Türkçe kullanılmaktadır. Türkülerin böylece seçtikleri dil itibarıyla hedef kitlesi öncelikle Türklerdir. Diğer taraftan Alman dinleyici kitlesi, dil bakımından tamamen göz ardı edilmiş değildir. Bu durum türkü metinlerinin uyum sürecine olumlu yanıt verdiği şeklinde değerlendirilebilir.

Almanya türküleri, geleneksel Türk halk edebiyatının asal aktarma biçimi olan sözlü aktarım sürecine tabidir. Metinler yazılı olarak değil, ses kayıtlarında yaşamaktadır. Türkülerin varyantları, 50-60 yıllık bir sözlü aktarımı ve bundan doğan farklılaşmayı göstermektedir. Almanya türkülerinin söze ve sözlü iletişime verdiği önem, türkü metinlerinde görülmektedir. Âşıklar, okudukları türküleri "söz" ve "söylem/e" olarak nitelendirirler. Bu söz ve/ya söylemin içinde Almanya'da yaşayan Türklerin her türden sorun, dert, umut ve özlemlerini duymak, hissetmek mümkündür.

Diller Arası Geçiş: Kod Kaydırma

Öncelikle kod kaydırma (İng. "code-switching") kavramını tanımlamakta fayda var. Kod kaydırma, düzenek değiştirme yahut code-switching olarak bilinen bu uygulama, ikidilli veya çokdillilerde gözlemlenen ek, kelime yahut cümle düzeyinde diller arasında geçiş yapılması pratiğidir. Diğer taraftan belirtmek gerekir ki kod kaydırma, kod karıştırma, ödünçleme (Alm. "Wortentlehnung"), kırma dil ya da kırma anadili birbirine benzese de farklı şeylerdir. Örneğin ödünçleme, bir dilin sözlüğüne başka bir dilden sözcük katma olayıdır. Ödünçlenen sözcük, o dilin söz dağarcığının ögeleri olur. Oysa kod kaydırma bireyseldir, anlık bir yapıdır (Alm. "Ad-hoc-Bildung"), kalıcılığı ve sözlüksel değeri yoktur. Diğer taraftan kod kaydırma her ne kadar sözlü dile mahsusmuş gibi gösterilse de (bkz. Bußmann 2008: 106; Tuncay 2013: 31) yazı dilinde de rastlamak mümkündür.

Kod kaydırma, birden fazla dil bağlamında sözcüksel, biçimsel veya sessel kod seçimi şeklinde gerçekleşir; ancak bu seçim aynı dilin değişkeleri arasında da meydana gelebilir. Örneğin "Adanalıyız, bici yerik, şalgam içerik" cümlesinde Türkçenin değişkeleri (Yüksek Türkçe ve Adana ağzı) arasında kaydırma vardır. Kod kaydırma, dilsel kod normları üzerinde varılan uzlaşıma dayanır. Bu durumda üzerinde uzlaşılan bağlamsal koşullar sabit kalır ve kod kaydırma üslup olarak ya da söylemsel bir strateji olarak toplumsal-edimsel bazı işlevleri yerine getirir. Söz gelimi kod kaydırarak gülmece, alay, iğneleme, örtmece, şifreleme, hakaret, sövgü ya da ima söylemi amaçlanabilir. Bunun yanında kod kaydırmanın grup aidiyeti ya da bir söyleme duygusal açıdan katılmayı gösteren işlevleri de vardır. Burada sayılan özelliklere Almanya türkülerinde rastlarız.

Öztürk (2001: 32), çalışmasında Avrupalı, Alman ve Alman kızı gibi figürleri muhatap kabul eden 10 türkü saptamıştır: "Almanya'yı hedef alan 10 türkü var. Allah, Dağlar, Felek ve Almanca diğer varlıklar." Bu olgu rastlantısal değildir. Zira Almanya'daki Türkler kısmen de olsa parçalanan aileler nedeniyle hasret çekmektedir, vatanına özlem duymaktadır, kültürel farklılıklar nedeniyle kendini dışlanmış hissetmektedir. Bu nedenle türkülerde bir yandan talep, mektup, yakarış, betimleme, güzelleme, söz verme temalarıyla diyalog ve bütünleşme arayışına girerken; diğer yandan taşlama, eleştiri, beddua, yakınma, aşağılama ve ağıtlarla sıkıntılarını ve öfkelerini dile getirmektedirler.

Kod Kaydırma Türleri

Kod kaydırmanın üç çeşidi bulunmaktadır; cümle içi olabileceği gibi cümle dışı veya cümleler arası da olabilir. Örneğin "Etwas derdim var zu dir le le liebe Gabi" dizesinde cümle içi, "Dert anlatmak zor deliye le le liebe Gabi" dizesindeyse cümle dışı koy kaydırma vardır. Sen oturuyorsun und ben çalışıyorum" örneğinde iki cümleyi bağlayan unsur, cümleler arası kod kaydırma ürünüdür.

Kod kaydırma, tercihe dayalı bir iletişim stratejisi olarak kabul edilmelidir. Dolayısıyla aktarım yanlışı olarak görülmemelidir. Bir koddan diğerine geçiş yapan kişi çoğu zaman ait olduğu grupla dayanışma içinde olduğunu anlatmak ister. Bu durumda kod kaydırma, sosyal-psikolojik bir işlevi yerine getirmiş olur. Kod kaydırma yapan kişi böylece iletişimde bulunduğu kişiyle dayanışma gösterirken, aynı zamanda konuşmayı şifreleyebilir, değiştirilen koda yabancı olan kişilerin kendisini anlamasını engelleyebilir. Örneğin metroda iki Türk konuşurken argo konuşmak istediklerinde bu özelliğe sahip sözcükleri Türkçeden seçmeleri bu işlevi görür. Zira bu durumda başkalarını hariç tutmak için kod değiştirilmiş olur. Kullanmak istediğimiz sözcük aklımıza gelmediğinde bir dilden başka bir dile ya da bir lehçeden başkasına geçmek de yine kod kaydırmanın bir başka nedenidir.

Kod kaydırmanın iletişim açısından bir zararı yoktur. Dilbilimsel açıdan da aşağılanması gereken bir dil stratejisi değildir. Hatta dayanışma kültürünü güçlendirmesinin yanında iletişimin sağlıklı sürdürülmesi gibi edimsel bir yararı da vardır. Ancak kaydırmanın gerçekleştiği dillerden baskın olan dil diğer dil üzerinde üstünlük yaratma ve belli bir kod kullanımına zorlarsa buna olumlu bakılamaz. Almanya'da yaşayan Türk şair ve türkücülerin yazdığı / söylediği metinlerde dikkat çeken unsurlardan birisi kod kaydırmadır.

"Dert Anlatmak Zor Deliye le le liebe Gabi"

"Meisterin yüzü gülmez", "Ulan Alamanca Germanca" ve "Liebe Gabi" (Öztürk, 2001: 177, 178, 214) gibi kod kaydırma örnekleri bulunmaktadır. Buradaki kod kaydırmayı görmek üzere "Liebe Gabi" isimli türküyü inceleyelim (parantez içindeki "Türkçe" / "Almanca" ifadeleri diller arasındaki kaydırmaları göstermektedir):

Kod kaydırmanın grup aidiyeti ya da bir söyleme duygusal açıdan katılmayı göstermek gibi önemli işlevleri bulunmaktadır.

„Liebe Gabi"

Komm zu mir gel yanıma le le liebe Gabi	(Almanca – Türkçe – Almanca)
Etwas derdim var zu dir le le liebe Gabi	(Almanca – Türkçe – Almanca – Türkçe - Almanca)
Dert anlatmak zor deliye le le liebe Gabi	(Türkçe – Almanca)
Bilerek yaşamak varken le le liebe Gabi	(Türkçe – Almanca)
Helmut Kohl und Strauss le le liebe Gabi	(Almanca – Türkçe – Almanca).
Wollen Ausländer raus le le liebe Gabi	(Almanca – Türkçe – Almanca)
Biz de insan değil miyiz le le liebe Gabi	(Türkçe – Almanca)
Severek yaşamak varken le le liebe Gabi	(Türkçe – Almanca)
Şimdi bir de vize çıktı le le liebe Gabi	(Türkçe – Almanca)
Nice gönülleri yıktı le le liebe Gabi	(Türkçe – Almanca)
Gurbetçiler dertten bıktı le le liebe Gabi	(Türkçe – Almanca)
Gülerek yaşamak varken le le liebe Gabi	(Türkçe – Almanca)
Derdiyoklar böyle gitmez le le liebe Gabi	(Türkçe – Almanca)
Almanya'da baskı bitmez le le liebe Gabi	(Türkçe – Almanca)
Ich liebe dich demek yetmez le le liebe Gabi	(Almanca – Türkçe – Almanca)
Ölerek yaşamak varken le le liebe Gabi	(Türkçe – Almanca)

Dört kıta ve 16 dizeden oluşan bu metnin her dizesi, kod kaydırmanın esas unsuru "liebe Gabi"nin tekrarlanmasıyla bitmektedir. 1., 2., 5., 6. ve 15. dizelerde cümle içi kod kaydırma, geriye kalan dizelerde ise cümle dışı kod kaydırma bulunmaktadır. Zira dizeler Türkçe cümleyle başlatılmış, sonra da "liebe Gabi" hitabıyla sona erdirilmiştir. Türküde sevgili diye hayal edilen Gabi'ye yönelik çağrıda özlem, diyalog isteği, hakaret, öğüt, şikâyet, isyan, uyarı söylemi vardır.

İşlevsel Olarak Kod Kaydırma

Kod kaydırma, kırma dil ile karıştırılmamalıdır. Kod kaydırma genellikle gönderici ve alıcının her iki dili akıcı kullandığı dil ortamında gerçekleşir. Bu durumda kod kaydırma, retorik figürler oluşturmak için kullanılır. Buna karşılık kırma dil, karıştırılan dillerden birisini bilmeyen ya da az bilen ve iletişim kurmakta zorlanan iki veya daha fazla kişi / grup arasında gelişir. Kırma dilin sessel, biçimsel ve sözdizimsel yapısı çok yalındır. Kırma dil kısırdır ve ince, kıvrak bir zekâ ürünü değildir, oysa kod kaydırmada genelde söz sanatları, yaratıcılık ve zekâ unsurları bulunur.

Kod kaydırmanın birçok nedeninin olduğu görülmektedir. Türkçeye Almanca sözcükler karıştırılması, Türk şair ve türkücülerin/şarkıcıların her iki kesime de ulaşmak isteğini göstermektedir. Kod kaydırmanın Almanya'da yaşayan Türklerin dil edimin-de yaygın olarak karşımıza çıkması bundandır. Liebe Gabi türküsü bunun en iyi örneklerinden biridir.

Kaynakça

Bußmann, H. (2008): Lexikon der Sprachwissenschaft. A. Kröner Verlag. Stuttgart.

Öztürk, A. O. (2001): Alamanya Türküleri: Türk Göçmen Edebiyatının Sözlü/Öncü Kolu. Kültür Bakanlığı Yayınları: 2717, Ankara.

Tuncay, H. (2013): ELT & Linguistics Dictionary. Yalın Yayıncılık. İstanbul.